

ہرست پاس خاطر چہ چارگانِ عشق
 ہر چارہ کو کشیدہ جہاں جوانِ معرفت
 یک کارواں بہ مصر ز کنعاں سید است
 از ابتدائے نطق بوصف یگانہ ایم
 ہر کس بشیون از ستم ہفت اختر است
 صد ہا دیانِ عالم جسم اندور جہاں
 بحر جہاں مقام ثبات و قرار نیست
 از نام نیک زندگی جاوداں ہند

ہر کس نخلِ درو و محبت نصیب برو
 یارب نصیب محوئی آشفته جاں کجاست

(۴۶)

صبا بے غنجہ حدیثِ جفائے درواں گفت
 ناندور سر عالم ہوائے آپ حیات
 نگاہ ناز ز فرطِ حیانشد بالا
 ز ضبط جورِ قیباں نہ شکر نعمت دست
 پرس از دل بچارہ کفر و ایمانش
 نگشت خاطر مایل بہت بریں
 فدائے دردِ دل عاشقے کرد شب وصل
 نیاز مندئی مابود و بے نیازی او
 ہمہ حکایت گلچینِ گلِ فروشاں گفت
 ز قصہ کہ سخن در ز آب حیاں گفت
 بیک اشارہ ندانم چہ چشم حیراں گفت
 کدام کس دل کافر تر از سماں گفت
 بے گزشت کہ او ترک کفر و ایماں گفت
 فسانہ گرچہ سخنکوب ساز و سماں گفت
 تمام شب ستم روز ہائے ہیراں گفت
 از این دو حرف چہ افسانہ ہا سخند گفت

نخورد سیلی استادم بکتب دہر
 ہر آنکہ در کس محبت دریں بستان گفت
 فضائے دشت و جبل نیز در خروش آمد
 چو سیل در دہل خوشین خروشاں گفت
 وداع عہد جوانی نمود نمونے سفید
 خیر زاد پیری شکست مذاں گفت
 نغاں کہ داعی غم خود میں تمام خود شناخت
 بخلق گر چه بسے نکتہ ہائے عرفاں گفت

بزم شاد ز محوی شنو حدیث چمن

نہ از ہزار کہ این استاں پریشاں گفت

(۳۷)

حسن ہمہ گیر تو ہم دل دہم جاں گرفت
 عشق تو نتواں گزاشت نام تو نتواں گرفت
 شعلہ شمع ازل تافت نیمائے دست
 جلوہ حسن قدیم صورت جانان گرفت
 گشت چنین دل نشین صحبت پیکار
 کاین دل درد آشنا پیکر پیکار گرفت
 دیدہ زور یادلی ریخت گہرائے اشک
 دل ز فرومایگی رفت بدماں گرفت
 صحبت پاکان کند پاک دل پاک خو
 جانہ دل ہر کہ گشت پاک داغ ہوس
 کشت دل مژدہ را بار و گر زندہ کرد
 پند چہ قدر آور و پیش نختدان عشق
 ہست ز روز ازل شیوہ کردوں ہمیں
 چوں لب شیرین دست بو مذاق آشنا
 شوق بپیران سدر باز جواں میشود
 جائے عزیزاں چو دید بسزدیں نو بہار
 عشق ز چشم پر آب کار نمایاں گرفت
 کو ہمہ داں عقل طفل و بستان گرفت
 کرد بایناں عطا آنچه ز آماں گرفت
 ذائقہ ہر قند را از بن مذاں گرفت
 چہ جو زلیخا اگر دامن پاکان گرفت
 محوی اشقہ سہ راہ بیابان گرفت

بیدہ زانِ حی کہ از مشکش ختام است
 کہ آن دارائے خرقۃ الیقام است
 کہ زانِ ارابلواد اسلام است
 ہلالِ جامِ زانِ ماہِ تمام است
 بقوائے خرد منداں حمیم است
 باین پیرائے سالی نیز خام است
 دولتِ افسردہ چوں صبحِ صیام است
 نمی چرسی تماشا گر کلام است
 ولے چشمت گرفتارِ ظلام است
 کدیں یارب این محشر خرام است
 ہزاراں یوسف کنعانِ غلام است
 زاور اکب تو بالا تر مقام است
 کہ حیرت چار سو گتہ دم است
 ہنوزم آن مئے دوشین حکام است
 شیمم زلفا و تادرت شام است
 ز سبتخان الذی یحیی العظام است
 کہ این نعمت برائے خاص عام است
 کہ ہم در عاشقی جو یائے نام است

بیاساقی کہ آیامت بکام است
 مئے سر بستہ ورد درود
 مئے تسکین و جاہنمائے مضطر
 مئے روشن کہ گر ریزی لبالب
 دریں فصل بہاراں تو بریں مئے
 بخش این بادہ ویرینِ عقلت
 سرت آشفته چوں شامِ غریب است
 تماشا ہا ہی بینی شبِ روز
 زہر ذرہ عیال تو تجالی است
 زرقار ش ہزاراں فتنہ بر خاست
 عزیز مہر و لداری کہ اُدرا
 چو ماہییت حسنش کہ آل را
 مزین پر اندرین رتہ طایر عقل
 ز رفت زیاد من دیرینہ پیمان
 نیازم نیست با بوائے گل و گل
 دل پڑ مردہ را دایم و طیفہ
 مکن اتمام خود مخصوص یک قوم
 در آن صوفی کجایابی صنار را

منال اے طویل ناکام چنداں
کہ محوی نیز بے نیل مرام است

(۴۹)

آئینہ جمالِ جہاں و نمائے کسیت
رخسار کسیت آئینہ دارِ جمالِ روز
جذب کہ میکشد دل آہنِ دِلانِ نور
بلبلِ نوائے شوقِ بیاورد کہ میکشد
دریاز کسیت شبِ وز درخروش
برہم نمی زند شرہ را چشمِ اشتیاق
ناز م بہ بخودی کہ ہنوز م خبر نشد
یک عمر صرف سجدہ یک نقش پاشدہ است
ہر دم کشادہ است بروئے جہانیاں
با ادعائے عشق نہ مُردن گناہِ من
فرقم ہمیش ہر تکبیر نیگوں نشد
در کار خود گرہ زدہ ام تا کشاواں
ہر کس کہ بست بے خلل استوار است

روح روانِ خلق دم جانفزاے کسیت
شب قصہ گوئے خوبی زلف و نمائے کسیت
پر واز مرغِ قبلہ نما در ہوائے کسیت
گل مستِ ناز از مئی نشو و نمائے کسیت
ہر موجِ تر زباں بدعا و ثنائے کسیت
در انتظار جلو کج حیرت قرآنے کسیت
مفتون کسیت خاطر و جانِ مبتلاے کسیت
اگر نیم ہنوز کہ آن نقش پائے کسیت
اسے پردہ داراں در دولت سرائے کسیت
بجز قنم بدام و نہ کشتن خطائے کسیت
دانستہ ام کہ سجدہ پے کبریاے کسیت
بینم ز دست بازوے مشکل کشاے کسیت
حصنِ حصین عشقِ ندائم بنائے کسیت

محوی بہ آشنائی گردوں دل مناز
ایں آشنائے جملہ جہاں آشنائے کسیت

(۵۰)

زابل روچہ پرسی چہ جڑائے دل است
دل است شہر و فاوہ دلِ خداے دل است

نگاہ ہر چہ نذیرہ است جلوہ رخ اوست
 زبان ہر آنچہ نگفتہ است عائنے دل است
 ز مطرب آنچہ گوشت رسیدل زبانت
 ز نئے ہر آنچہ شنیدی ہمنوائے دل است
 عجب زنگشت سخن دل نشین گل و رنہ
 بہ ہر ترخم طبل نہاں صدائے دل است
 فغانِ رو درون نیست منحصر بہ سخن
 بہ ہر طرف کہ نہی گوش مانے مانے دل است
 مرا بنا سخن تدبیر غیر حاجت نیست
 کہ عقدہ بند دلم خود گرہ کشائے دل است
 دل است ایستہ و نائے دشمن و دوست
 ہمیں معانی جام جہاں نائے دل است
 بداد دل بہ تو دیگر از او چہ میخوایی؟
 بدست عاشق سسکیں چہ مانے دل است

شفائے محوی ز بخور از خدائے خواہ

ز علتے کہ در آن درد دل و نائے دل است

(۵۱)

گرد ز ہزار رنج و سخن مبتلا دل است
 رضی بہ ہر رقص است اگر با خدا دل است
 ہر سو کدورت است اگر دل کدورت
 در شش جہت محفست اگر با صفا دل است
 بہر تمیز نایق و حق سبختے مجو
 در دل نگر کہ ایستہ حق ناول است
 افتادہ ام ب عقدہ ہر شکل دست دل
 دل بہت مشکل من و مشکل کشا دل است
 رخت سفر بدیر و حرم میکشی عیث
 پیداست فیض این دو مکان یکجا دل است
 سنجیدہ گام نہ برہ دل شکستہ گام
 اینجا بہ ہر قدم کہ نہی زیر پا دل است

از محوئی شکستہ چہ پرستی کہ دل کجاست

در کمال شکستہ تو بیوفاد دل است

(۵۲)

کفرم از کم مائیگی تلقین ایمان کہو است
 ہا سلمانے مرا گوئی سلیمان کہو است

سخت مشکل بوجہم بسیار آسا کرده است
 سر بردوں از مطلع چاک گریبان کہ است
 چشم بخت گریہ با ابر بہاراں کہ است
 ز آشنا ہما کہ بانا آشنا یاں کہ است
 گرچہ بخت آن خواب انوار بکشاں کہ است
 کو جمال جو شین پیدا و نہاں کہ است
 عشق او گر فارغش از کفر و ایمان کہ است
 بارہا این خانہ را آباد ویراں کہ است
 کہ بجائے دشمنان ہم دشمن جاں کہ است
 پردہ پندار و کہ او صد حسن نہاں کہ است
 خار زیر پا نکر وہ گل بدلاں کہ است
 این گدائے بے نواقلید شاہاں کہ است
 انچہ در ایام اکبر خانخاناں کہ است

مجوی منتوں کجا ساز غزلخوانی کجا
 بلبل شوریدہ را یک غزلخوان کہ است

(۵۳)

گاہ سوئے شرب گاہے سوئے بطحا خوش است
 گفت دل ہم مرن ہم بستن سجا خوش است
 در بزم از حساب حشر استنا خوش است

گر سفر در عالم پری بے عجبی خوش است
 گفتم ایدل مشوی انجا ہلاک نازدوست
 گر بمانم زندہ جاں بخش است قرب مصطفیٰ

سرخ ناز چارہ گر اندر دور ما کرده است
 بر جهان خستہ حالی آفتاب غول
 سینہ پہلو میرند و رتاب تبت آفتاب
 آشنایاں ابجائے رشک صد امید است
 سرگزشت ندگی تعبیر خواب زندگیت
 رندی و ستوری با اختیار شاہدیت
 کفر ایمان است عاشق را و ایمانست کفر
 از دل آشفتنہ عاشق چہ می پرسی کہ یار
 انچہ اسے جاں سکینی در دوستی با دوستاں
 حسن سگویہ مرا صد پردہ کے دار و نہاں
 نیست گل چینی دریں گلشن کجا و باغبان
 خاطر تنگم شد قانع بے پناہے جہاں
 میکند در عہد عثمان شاہ و با اہل ہنر

دردِ دلِ اینِ مردِ است اولیٰ در رازِ خوش است

چشمِ او دادِ شستنِ پر شاہِ خضرِ خوش است

قبرِ پوشِ مینوایانِ دامنِ صحرایِ خوش است

در مہوایِ چارٹوئے غمِ تہ و بالا خوش است

از پسِ ریا نوردِ وہاںِ لبِ ریا خوش است

ایں حدیثِ مردِ بے اظلا و بے انشا خوش است

عاشقِ از خود رفتہ و محسوسِ بے پروا خوش است

ہمراہِ پائے تو انا ویدہ مینا خوش است

گرچہ تو فوقِ عملِ از عالمِ بالا خوش است

گرچہ گفتمِ دردِ با تو دردِ دلِ شہا خوش است

داغِ سوائے تو بر لوحِ دلِ مہا خوش است

شورشِ مردِ محبتِ جوشِ سحرِ عشقِ

یا ویدہ ^(دکبہ) عربِ خوبستِ مردِ دشتن

سوزنِ خارِ نیلاں چادرِ ریگِ وال

کشتیِ اہلِ محبتِ در محیطِ عشقِ

خشکیِ لبِ رغبتِ الِ سطحِ فانِ اشکِ

قصہِ یاسِ تمنائے وصالِ مہرِ

و محلِ کے گردِ مہرِ چوںِ راتِینِ وفا

از تماشا ہائے کوششِ تازہِ غافلِ بگری

نیستِ سچا خوشن بہتِ اربابِ ہم

ایکے دانیِ دردِ دلہائے حزیںِ ناگفتہ ہم

داغہائے معصیتِ از جہنمِ پاکِ شو

سہ حرمین شریفین سے ہجرت کے بعد میں سرہارا کچھن پر شاہ و پنجہانی سے ملنے گیا تو اپنے ساتھ بعض برکات بھی لے گیا تھا جو سرہارا نے نہایت ادب سے اٹھ کر لیے اور فرمایا یہ تو سب کچھ لائے مگر یہ فرمائی کہ جس دوست سے ملنے گئے تھے اس سے ملاقات ہوئی اور اگر ہوئی تو کیسی گزری۔ میں نے عرض کیا کہ ہم جیسے مجھ کو کوئٹہ دولت کہاں نصیب ہو سکتی تھی میں تو اس خیال سے گیا تھا کہ صحبت یا اگر میرے دوست۔ خانہ یار را تماشا کن۔ دوسرے دن سرہارا کے یہاں ماہواری مشاعرہ تھا میرے طرح خود اپنے قلم سے کچھ کھڑیاں فرمایا اور شرکت کی تاکید فرمائی۔ مشاعرہ میں غزل پڑھتے ہوئے جب میں اس شعر پڑھتا تو میں نے عرض کیا کہ کل جناب نے جو تمہارا فرمایا تھا اس کا جواب یہی ہو سکتا ہے۔ بہت پسند فرمایا اور کئی مرتبہ اسکو پڑھوایا۔

سجڑا پیدائگار و دشت بے آب و گیاہ
تا توئی پیش نظر چوں جنت المادوی خوش است
آدم کم بایہ پیش آنکہ یار اگتہ اند
”چوں تنک شامیہ باہل کم سودا خوش است“

مجھئی لب بستہ را اور ماتم ہفتہ دل
گریہ بے اشک روال فریاد بے آوا خوش است

(۵۴)

شکست بزم طرب یاد ماجرا بقیت
بسیہ سوزش داغ فراق ہا بقیت
اماں کجاست درد و ذوق تا بچہاں
مذاق درد و دل مرد آشتنا بقیت
نماند زور ستگر نہ شور منطلو ہاں
دلے حکایت آن جور و آل جفا بقیت
متاب اے دل افسرہ رُو و طاق معا
دعا ہنوز پے یار پیوفا بقیت
زیر سایہ شان لوق پوش بیا
اگر ترا ہوس سایہ ہنسا بقیت
سخن ز شوق کجاست اب مدعا ارد
سخن تمام شد و عرض مدعا بقیت
گماں مبرکہ کنوں و حسن عشق گذشت
ہزار قصہ ناز و نیاز ہا بقیت
تھی مباد چمن از وجود آل گل تر
کز و ترنم مرغان خوش نوا بقیت

بہیں بس است پے مافدایاں مجھئی

کہ در جریدہ عشق تو نام ما بقیت

(۵۵)

دیشدن گل زخار یاز زویک است
بیچوش باش کہ فصل بہار زویک است

اسے اس خبر کے مشہور ہونے پر کہ مرہاراجہ عظیم باب حکومت ہوتے ہیں یہ چند شعر لکھ کر انکے پاس
ذریعہ ڈاک بھیج دیے گئے تھے اس زمانہ میں مرہاراجہ بھوپ جید رابا میں تشریف فرما نہ تھے۔

دسے بیابش وز پستی روزگار منال
 زمانہ شرف روزگار نزدیک است
 شکست نیست شو و شام یا صبح امید
 چو انقلاب بسیل ہزار نزدیک است
 بطرز شاد و نوکوش چو میکشی محوی
 کہ آل نوابہ نوائے ہزار نزدیک است

(۵۶)

کافر عشقم و عشقت بخدا جان منست
 نگرورم از سر عشق تو کہ ایسا منست
 نہ شکایت ز تغافل نہ حکایت ز جفا
 میکند یار بہن ہرچہ کہ شایاں منست
 عقل میگفت کہ دشوار بود منزل عشق
 شوق میگفت کہ این مرحلہ آسان منست
 بود رشک با رم و غیرت گلزار جمال
 آل سراییکہ کنول کلک لہ احوال منست
 گرد باد دست سراپردہ ہمیشتم روز
 گرم شب تاب شب شمع شبتال منست
 منکہ از بے ادبیاں نیز ادب آموزم
 مرد گم گشتہ برہ خضر بیاباں منست
 گر نمایم بچساں والہ و حیراں ماند
 منظر حسن کہ در دیدہ حیراں منست

میکشم ز فرہ محوی ز مقام عشاق

طایر شوقم و صیاد ز بانداں منست

(۵۷)

ہر ادائے نازت سے ناز افزین قافلہ من است
 تا توئی پیش نظر ہر دشت دشت این است
 کے شوئی نازد از خیل پرستار این سرہ
 تا ترا طوق علامی فاختہ در گردن است
 شہر آباد است باوے سگان جیفہ خوار
 دشت ویرانست شیران خلدرا مسکن است

مجوی نخستہ خود دید اپا مال خزاں
آن دیار دل کہ میگفتند رشک گلشن است

(۵۸)

شب کہ در بزم تصور آن گل رخسار گزشت
کعبہ و تہخانہ را بستند ز نگارنگ نقش
لخت ہئے دل بجائے سنگ اہ افتادہ است
گرم و سرد و ہر را با بیخ و در و ماچہ کار
ساقی مار سخت در پیمانہ صہبائے مراد
شورش و یوانگی بوش جنوں غوغا عشق
وز انجوم بے خود بہانہ صفت یدن نیافت
نالہ می خواہم شود آویزہ گوشش اثر
در گزر گاہ جہاں از زشت و زیبایم مخور
صحبت یرینہ یاد آورد و یک ریبا گزشت
فصل ہرگ زندگی چون پیش از یک گام است
یکہ تا زمانہ یاد در کسند فہم کس
از و فور آرزو ہا حال دل ناگفتہ ماند
عارضہ نگین او شکست باز ارجین
از وجود خویش تن مگذارد جز نام زنجو

بہمہ عہد رفاقت کس رفیق رہ نشد
مجوی بیچارہ تہنا آمد تہہا گزشت

اے عکسِ دوست نایاباں مٹی شمارست
 گہمی ہم بطنِ اوب و رحیم جان
 رخسار تر از شعاعی و زیبا تر از نگاہ
 شاید کہ شرح حال دل خستہ ام کنی
 نئے کلکِ نقشِ بند علی الرحمہ و عطلان
 اے خواجہ سرپرستی بیچارگان چند
 با تو سپردہ ام بخدا می سپارست
 از بندگانِ خاصِ خدا می شمارست
 از اشکِ سخنِ سخنِ جگر می نگارست
 از بہرِ بوید و دوست بجان دستارست
 از بندگانِ خاصِ خدا می شمارست
 زیں تھیلے نخرند انم چہ آرمست

آہستہ باش صحو می مضطر کہ خایا
 در کوئے یار می برم و میگوارست

پہا ر جلوہ فروش است و گشتانِ شاد است
 یہ ہر طرف کہ نہی گوشن نغمہ است سرود
 شگفتہ است گل لالہ با بجانِ شاد است
 زمین ز نامیہ در جوشم آسمانِ شاد است
 زم قدم شگل سرغ نغمہ خواں شاد است
 بہار از چہ نغمہ و صبا چہ سال نوزد

سہ سر بہار اچہ کشن پر شا دیکرہ باشی نے براہ عنایت ایک اپنا بڑا ٹوٹو مجھے اس زمانہ میں لکھنا تھا
 جبکہ میں لکھنؤ میں مقیم تھا۔ یہ نظم اس کے شکر میں بھیجی گئی تھی۔

سہ سر بہار اچہ کے فرزند راجہ خواجہ پر شا د بہار کو راجہ کا نعتیہ کلام حضرت سے عطا ہوا تھا اس کی خوشی میں کرمی جہا
 اندر زمانہ نے ایک نظم لکھی اور مجھ سے ایک نظم کیلئے فرمائش کی تھی! انکے ارشاد در پائیں یہ نظم بھیجی گئی تھی۔

دل است خرم و جان جہانیاں دہشت
 چو یوسف است در آغوش کازال دہشت
 بدوستی کہ دل جان و ستاں دہشت
 خطاب راجہ بہادر کز جہاں دہشت
 کہ خرفی ست بہ ہر سو و سہاں دہشت
 کہ قدر دان گروہ سخودان دہشت

جہاں جہاں ست نشا چمن چمن عشرت
 بسوئے بصر محبت روانست قافلہ
 ز سر فرازی فسر زندہ سر ہمارا جہ
 خدا دراز کند عمر بادشاہ کہ داد
 ز شادمانی آل مینراں چہ می پرسی
 سخنہ رال نسرا سید گر ثنا چہ گفتند

(۶۱)

نوحہ

ہزارفتنہ خوابیدہ از کہیں برخاست
 جو فوج شام بتاراج ال میں برخاست
 امام وقت شہنشاہ راہین برخاست
 جماعتی ز رفیقان شاہ دیں برخاست
 طلیعہ ز جوانان مد جبیں برخاست
 کہ مثل شان نہ نہالے ز ما وطن برخاست
 شکست لالہ بہر سو و یا سہین برخاست
 دگر چو حمید رکارا خشکیں برخاست
 دگر چو احمد بر چپیدہ آتیں برخاست
 کہ ہم ز روح امیں بانگ آفرین برخاست
 غبار مشک فشاں باد عہدین برخاست
 ز خصہ کف بلب آورد و سہمگین برخاست

و بیک رحمت حق از سر زمین برخاست
 پتید روح رسول کریم بر افلاک
 پے حمایت ناموس احمد مختار
 پے اعانت کہنہ اماں امام زمان
 پس از شہادت امیں میان دین متین
 کشیدہ قامت و گلگون جدار و خنجر دہان
 بدشت ماریہ گوئی ز گل خان علی
 یکے چو جعفر طیار بر دست بیخ
 یکے بشیوہ حمزہ فکند چہیں بجہیں
 چہاں شدند فدائے حق امیں سبکو و حاکم
 ز بوسے خون شہیدان یا امیں اندام
 چو دید شکی فوج شاہ اشرار

کہ بعد قتل عزیزاں نہ یک معین بر غفلت
 نہ از یار صدائے نہ از زمین بر خاست
 نہ کس نشست چنان نہ این چنین بر غفلت
 برو ز چشم سر افکنده شکرین بر خاست
 ز چشم سیل ز لب ناله خیزین بر خاست

غم حسین ازینجا قیاس باید کرد
 بد نوازی دل خستگان آل رسول
 پس از علی حسن بر وسادہ ارشاد
 ہر آنکہ یاری دین میں نہ کرد آل رسول
 دلم چو کرو خیال مصائب سادہ

بہاں ز غصہ غم تیرہ گشت بر محوی
 چو دود آہ زہر آہ آتشین بر خاست

(۶۲)

خس نیائے ترا جور و جفا زریا نیست
 در چمن کس و بایں دش و بر بالا نیست
 مستی چشم تو گر روح مخم صہب نیست
 گفت خاموش کہ از دوست چنین پیمانیت
 کیست آنکس کہ گرفتار غم دنیا نیست
 مردہ خواری و شش ضعیف این صحرانیت
 اندرین عہد اگر جہر و وفا عفتانیت
 کشتی و معبر پایاب این وریا نیست
 بادہ بے صحبت اجباب نشا و افزانیت
 کورانست کہ چشم دل او بیانیت
 محوی خستہ بصرانست تنہانیت

چشم نیکی ز رخ نیکنے تو بیجانیت
 باقد و لکش تو سر و چہ نسبت ارد
 عاشقان از چہ خراب اندیک گدش چشم
 جو دم کن کن بن غمزدہ گفتم بر قیب
 اندرین عکدہ و ہر چہ شاہ چہ گدا
 مرد میدان شہامت نخورد مال حرام
 از چہ رو گشتہ بنا و کرف قاف عام
 عشق بگریست پر آشوب قدم دیدہ بنہ
 چہ کشم بادہ بہ خندان معنی تنہا
 لور آل نیست کہ چشم بر او تابانیت
 ہر اندبے اہل نظر صاحب ذیل

مشاعرہ یادگار سہ چار اجماعیہ کتبہ ہاشمی

صدقہ حیف کہ شاد و درمیان نیست

ز اں شعلہ کہ اندر اں خال نیست	دل سوختہ شد بجاں امان نیست
این جنس باین بہا گراں نیست	دل داوم و دور و دل خسریم
اں خط و لست و ل باں نیست	از لذت عشق من چه گویم
ہر جا و بہ بیسچ جان شاں نیست	از دوست دگر نشاں چه خواہی
دین طرفہ بہار را خزاں نیست	ہر سوت عیاں بہار خوشنش
لنگر شکست و باد باں نیست	از کشتی عمر ما پیر رسید
شب تیرہ و بحر اکران نیست	طوفانست بہا و نا خداست
ہر چند کہ تو شہر بر میان نیست	بر بہت دوست میروم راہ
اں جاست کجا کہ آسماں نیست	آچند ز آسماں گریزی
آرام پے مسافراں نیست	آرام طلب کن کہ اینجا
باقیت بخار کاررواں نیست	رفتند یگانہ یگانہ حریفان
ز اں تیر و عاکہ خوں چکان نیست	یک نالہ جاں گداز بہتہ
صدقہ حیف کہ شاد و درمیان نیست	این بزم ہماں ہماں مقام است
این جنس گراں دریں مکان نیست	انصاف مجوز خود فروشاں

ناقد ری شاعران قدیم است

مجموعی گلاب از معاصران نیست

۷

(۶۴)

بقدرِ سجدہ اگر جابر آستانہ دہند
 بکورِ عقلی این و اخطاں مگر کہ مرا
 برو بصومئہ گر مایلی بشریب یہود
 مخور فریب بفسانہائے حور و قصور
 امید و ادچہ داری بچوئے کہ در آل
 جزائے عشق و محبت بہ تازیانہ دہند

مرا حیاتِ ابدیش جاودانہ دہند
 بہ ترک خاکِ ورت پند عامیانہ دہند
 مغالِ شہر ایت نامے و دفن چخانہ دہند
 کہ گوشش دل نہ حریفان میں خسانہ دہند
 جزائے عشق و محبت بہ تازیانہ دہند

ہزار نالہ کشیدی و زندہ محوی
 و گرنہ خستہ لال جاں بیک تازانہ دہند

(۶۵)

صدم باد صبا چون لٹے جاں می آورد
 سخت شوار است کہ کفر را از ویں جدا
 زلفا و بے اقیار کفر و دیں در قتل گاہ
 بر دُخِ نذر دمن مسکین نہی خند و گے

سوختہ جانان شبِ اور فخال می آورد
 چوں حریم کعبہ خود یاد بُستاں می آورد
 عاشقانِ اہستہ در یک ایماں می آورد
 ورنہ بیگویند خندہ ز محفراں می آورد

مئی فریاد دردِ لم ہر تازہ غمِ مقدادِ صبر
 رازِ عالمِ فاش سیکوید بستیِ حیرت است

رزقِ خود با خویشتن ہر پہاں مئی آورد
 این خبر با از کجا پیرِ خیال مئی آورد

منکرِ در دستِ واعظ، محویا من معتقد
 در درجہاں سخن است و عیشِ جاں مئی آورد

(۶۶)

از پئے جلوہ اگر جلوہ گرے بر خیزد
 مستعد ناز کہ حسن کشد بند نقاب
 می رود قافلہ شوق و تمنایِ بیراہ
 مئی دید بار و گر جلوہ ز محملِ لیلی
 بیند افتادگی جمعِ صبحی ز دنگاں
 دوستانم دمِ آخر نگزارید مرا
 بہر نظر ارہ زہر سونظر سے بر خیزد
 منتظرِ حُسن کہ کے پڑہ ور سے بر خیزد
 یارب این قافلہ را را بہرے بر خیزد
 ہچو محبوں اگر آشفتمے سر سے بر خیزد
 واعظ سرکش ماگر سحر سے بر خیزد
 یک نشیند سر بالینِ گرے بر خیزد

جاں لبِ محوی بیچارہ ز غمہائے فراق
 ہست گر چارہ آل چارہ گرے بر خیزد

(۶۷)

دل آئینہ دار رخ یار است بہ بنید
 اسے راہروا حرمِ شوقِ خبر دار
 آرایشِ بستان و فرہ مندی گلشن
 در بارِ باغ و فاختلِ تمنا ثمر آورد
 مارِ رسمِ قدما نہ با سال نگزاریم
 با عشوہ گرے چشم و چار است بہ بنید
 از دور عیاں منزلِ یار است بہ بنید
 تا جلوہ فلکِ فصلِ بہار است بہ بنید
 یعنی کہ سر سے بر سر دار است بہ بنید
 در جامعِ ہمال بادہ پار است بہ بنید

اندر حرم کعبہ کہ پنجر حرام است
آئی کسیت کہ سرگرم شکار است بے بنید

تا دیدہ تا دیدہ بکار است بے بنید

چوں محوئی آشفته ز بندید نگہ را

اے بے بصران! و بکار است بے بنید

(۶۸)

جو رعد امنت اجباب می باید کشید
کشتی اسلام از گرداب می باید کشید

وقت آن آمد کہ ہر ملک دولت و زوہ
سرخ باید برویچ و تاب می باید کشید

وقت عطا آمد پیا نوبت بل آن
شیخ را از غبر و محراب می باید کشید

گریہ میفرود چوں الان نمی آید بکار
تبع ہمچوں رستم و سہراب می باید کشید

اندریں بزم تعب قوال میخواند رجز
خون اعدا چوں آب تاب می باید کشید

ارخون دل بد شاید صدائے جانفزا
بر سر ہر تار دل مضراب می باید کشید

گوہر مقصود را گم میکند دست و دعا
لابرجم و در رشتہ اسباب می باید کشید

حال اُمت شد زیوں بیچارگی از حد گزشت
خواب تا کے خواجہ سر از خواب می باید کشید

بے فروغ فریے تو شد روزگار ماسیاء
پر وہ از خورشید عالم تاب می باید کشید

از ادب کن عرض حالت محوئی آشفته نمر

پانہ بیرو از حد ادب می باید کشید

(۶۹)

ماشقاں ضیظ نہایند و فغان نیز کنسند
در و در پر وہ پدارند و عیاں نیز کنسند

سہ جنگ طرابلس کے زمانہ کی نظم ہے جبکہ ایلیا نے ترکوں کے قبضہ سے طرابلس کو نکال لیا تھا۔

حاصل از دید جمالِ گراں نیز کنند
 ایں حکایت پے تزمین سببیں نیز کنند
 سجدہ بر خاکِ درتِ پادشہاں نیز کنند
 ز اورہ گدیہ زور ہائے مغال نیز کنند
 نمانغان لذتِ مدارِ بہارِ رتخِ دوست
 قصہ جو رہتاں رست لیکن عشاق
 بر درت سجدہ اگر کرد گدائے چہ محبت
 قاصدانِ حرم کعبہ بے تابی شوق

کار از گریہ ظاہر نکشاید محوی
 ایں عمل را بر یا عشوہ ال نیز کنند

(۴۰)

خود تہاں بود مگر عشق تقاضا می کرد
 چشم میکشت مرا یار تماشا می کرد
 باغبان تا در گلشن پے ماوا می کرد
 گریب لعل تو اعجازِ مسیحا می کرد
 حسن از روز ازل جلوہ تمنا می کرد
 زلف می بست بزنجیر و قفل می برد
 فصل گل آمد و چون با بہار آبگرفت
 چون لہ مردہ ماندہ نکروی ای جا
 گرداند مرا جام بھجانہ چہ باک
 چشم ساقی اثر ساغر صہبامی کرد

رفتہ بودم ز رہ عشقِ حقیقی محوی
 رہبری گرنہ مرادیدہ بینامی کرد

(۴۱)

روز ایجاد کہ ترکیب جہاں میداوند
 می نہاوند بدل غ تمنائے وصال
 میکشایں جام چوبے رنج و محن می خستند
 بلبلاں با جگر سوختہ در عین بہار
 می سرشتند کلم شیرہ جاں میداوند
 حسرت دید چشم نگرال میداوند
 ساقیاں بادہ بے نام و نشاں میداوند
 خبر از مقدم ایام خستوں میداوند
 داد بچارگی خستہ دلال میداوند
 بود و غوغا مگر امروز بدیوان جزا

داورد اور گراں بقیس نیز نداد
اں نہ آئیکہ در اینجا بگماں میداوند

محنت آباد جہاں خود بگزیدم محوی
ورنہ جاگیر مرا باغ جنساں میداوند

(۷۲)

سر بیدلال بہ تیغ و سناں میفر و خستند	ترکان بغمزہ تیر و کماں میفر و خستند
جنسے مگر بہ زرخ گراں میفر و خستند	جز خاصگان شوکے در مقام بیخ
دلن گدا و تاج شہاں میفر و خستند	در چار سوئے عشق و محبت بیک بہا
اقسانہ ٹٹے سو و وزیاں میفر و خستند	ما میفر و خستیم سر خویش و دوستان
پہنمبری بدست شہاں میفر و خستند	ویر آمدی و گرنہ دے پیشتر ازین
اندر جہاں متاع بہاں میفر و خستند	بمحنت از معاں ز جہاں دیگر و لم
نخت جگر بہ آہ و فغاں میفر و خستند	چوں مردماں قحط زدہ دیدہ ٹٹے ما
بر بے ستون بہ خردہ جاں میفر و خستند	شیر کچہ لذت لب شیریں چشیدہ بو
امروز نیز باغ جنساں میفر و خستند	منفس شدند باز گرو اعطان شہر
پس ماندہ متاع دکاں میفر و خستند	اندر دکان دیکہ ز لیحا ہنہا و پکا

محوئی چہ می شدی کہ بیازار باز پرس
مارا بہ عنوشاہ شہاں میفر و خستند

(۷۳)

از خاک نہیں چرخ بریں را کہ خبر کرد	از حال من آں ماہ مبیں را کہ خبر کرد
از لذت این کار جبیں را کہ خبر کرد	جز چشم نمی شد و گریے فرس رہ نماز
چاہیست پر از خطرہ نکین را کہ خبر کرد	جاں می پند از خائتہ تن تا بد را آید

سوز از پے تعزیر حریفان کمال است
از سوز دل اصحاب میں اک خبر کرد
یکچہ محبت بسرا پر وہ دل بود
غوغاست کنوں دانش و دین اک خبر کرد

محمی سخن کاشف اسرار تہانت
از حال جہاں گو نشیں اک خبر کرد

(۴۴)

یار از صحبت با برزودہ امان گزرد
چوں برہن کہ ز بنگاہ مسلمان گزرد
بجو رآں سال زنگاہم کہ پس از مردن نیز
عکس روئے تو نہ از دیدہ حیراں گزرد
یوسفی ہر زینچائے جہاں باز بیا
عشق گر قافلات جانب کنعاں گزرد
ریگ گرم است سر خار نیلاں تیز است
قیس زیں مرحلہ باید کہ حدی ال گزرد
”خاک ساران جہاں بختارت منگر“
این خبار است کہ از گنبد گرداں گزرد
حاصلش صحبت بجز دیدن حیراں نادن
گر گدائے بسرا پر وہ سلطان گزرد
باعث راحت درویش شو و رنج کریم
گل بخت و بچین ابر چو گریاں گزرد
نیست جز باو کہ بر خاک غیباں گزرد

حیف باشد کہ بگزار جہاں محمی
دلہلے میر و و از یاد گلستان گزرد

(۴۵)

نگہ خیزد ز ہر سو قد بالا این چنین باید
نظر خیرہ بماند روئے زیبا این چنین باید
شکر از تلخ کامان محبت باز میدار
تو خود فرما کہ آن لعل و شکر خاں چنین باید
بماند عکس روئے یار بر آئینہ خاطر
زگاہ و اسپیں اسے چشم بینا این چنین باید
مستطل کرد و حشت کار پر از ادائش را
بدیوان محبت کار فرما این چنین باید

غزالاں شاہانے خوش بنائیں لیلیٰ را کہ محنون ترا خار تہ پا این چنین باید

بیدار رخ گلگون لبان بگسارے محوی

سرا پاویدہ ام حوتما شا این چنین باید

نعت

(۷۶)

یار بوقت سحر با رخ تاباں رسید

کا کل پچاں دست سلسلہ جنباں رسید

وز طرف جو بہار سہر خزاں رسید

تا کہ توحید را طرفہ حدیٰ اں رسید

رحمت پروردگار صورت انساں رسید

از قرشی زاوہ حجت و برہاں رسید

بہر خریدار شین خلق شتاباں رسید

وادعی بے زرع را حادث و ہتھاں رسید

خود صفت بیکساں بے سر ساناں رسید

شعلہ کہ سرزد ز طور تا کہ فاراں رسید

بعد چہل سال تو جوش بہستاں رسید

ساقی موینہ پوشش زوہ دامار رسید

نوبت شاہاں گزشت و ریشاناں رسید

باوہ فراواں خیر ابر فراوان رسید

تیرگی شام ہجر شکر پیا یان رسید

کعبہ توحید را بر زوہ بودند در

در خپستان دہر باد بہاری و زید

محل اصنام راز و بر میں در طرب

گرو فرز ایزوی ہیت آدم گرفت

ملت دیرینہ را مشرودہ پیشینہ را

از صدق آمد بروں دانہ در تیم

کشور بے ضبط را ضابطہ آمد پدید

آنکہ ہمہ عالم است بار ساناں از او

از نفس آتشیں سوخت تر و خشک را

بادہ کہ بدستگفت در خم پیرمناں

تا بدہ خلق را شربت آب حیات

بار و گردش بدل قاعدہ آسماں

رعد بہانگ لبین گفت کہ اے میکشاں

جام و درآمد بد و بریزم طلب کرد شمس
محمی دلدادہ را منصب حنا سید

نعت

(۷۷)

طبیپ دل بین ناواں توواں آورد	بقایسے کہ نہ بوشش واں واں آورد
چه جذب بود تا نم کہ اندریں پیری	مرابوسے بدینہ کشاں کشاں آورد
ز سینہ خار غم و درد ذرہ ذرہ بچید	بقلب راحت و تسکین جہاں جہاں آورد
قیام مسجد و نماز مقام و عطر و نماز	بیاد حمد رسالت زماں زماں آورد
شمال شہ وین و خصایل یاراں	بہ پیش چشم تصور یگان یگان آورد
کشید و ہمہ تصویر بزرگاہ رسول	زہر مصاحب نام و نشاں نشاں آورد
بجز زلت صد سالہ را ز لخصاوار	ببیر تم کہ چه سال یکجاں جواں آورد
بدست تا سر جیل المتین ایماں بود	ز سنج سنج نہ مار از ماں زیاں آورد
دیج خواجہ کجا من کجا و لے حکم	زباں کشا و زباں بیاں بیاں آورد

بہ اہل ذوق ز باغ محمدی محمی
بار مغال گل و ریحاں جنباں آورد

(۷۸)

خلق بکرتگی و یک سوئی مایید اند	نیست باخیر سر و کار خدا مایید اند
آں چناں کرد و فایار کہ در بزم جہاں	کس نہ نیست کہ اور کسم فایید اند
دلہ از ہمہ ہر چه ترسد ہمہ دم	ز انکہ ایں ہمہ از دوست بیامید اند

ستم نیست که آن شوخ با غمز و گالی
 میکند جور و جفا همسرو فامیداند
 لذت در دودل چاشنی سوز و گداز
 محوئی خسته ز الطاف شامیداند

(۷۹)

هر که بیار متلاست میل جهان نمی کند
 این همه شویش جهان هست از آن که نفس ما
 شکوه ز غیر نادرست زانکه بحق عاشق
 عاشق خوش ایدہ پر بزم بے خطر
 من ہمہ حیرتم کہ تو خوابت باں چه سال کنی
 کشته چشم نیم خواب خواب گے ان نمیکند
 گفتم محوئی خری مطرب خوش نوا جوان
 زاپ خشک بنگم ز یہ چه سال نمیکند

(۸۰)

گر خواجہ را بنمست و ناز آفریدہ اند
 نشانی فرق بندگی و خوابگی پرس
 دل میروز دست نیاید بدست کس
 کہ میشود گمان غضب کہ یقین لطف
 صد کعبہ کرده اند بنا و حریم دل
 شکن و لطم کہ کارکنان این طلسم را
 ہم بندہ را بے عجز و نیا از آفریدہ اند
 زانہا کہ این نشیب فراز آفریدہ اند
 این زلف را چه دست و راز آفریدہ اند
 چشم ترا چه شعبدہ باز آفریدہ اند
 یک کعبہ کہ ملک حجاز آفریدہ اند
 بانعد ہزار حکمت و راز آفریدہ اند
 صد بار سوز بریدہ و باز آفریدہ اند

ششم کہ ہر سوز و گداز آتسریہ اند
 ایں نغمہ خرمیں زچہ ساز آف مداند

پروانہ ام کہ ہر فنا کرد و اند خسلی
 دل سیکھ ترا نہ یہاں نئے عاشقان

محمی بوصفِ خواجہ بانگہ پنج باش
 کور انجلی نکتہ نواز آتسریہ اند

(۸۱)

برف و باد است تلاشِ قیسے باید کرد
 پرش رہ نہ در اینجاز کسے باید کرد
 چارہ کار ز عسی نفسے باید کرد
 فسر کرد آوری داد رے باید کرد
 تا دم زیت ہوائے ہوسے باید کرد
 ناز صد یاد برنگِ جرمے باید کرد
 فسر یک لفظ تامل نفسے باید کرد

عہد پریت محبت بکسے باید کرد
 می برد تا در مقصود ہیں جاوہ عشق
 دل اگر مرد ز بیچارگی و سنج فراق
 تا بچے بستہ زنجیر جفا با بون دن
 ہوس وصل ہو نیست مگر عاشق را
 رہن مرگ بہم بر زوہ صد قافلہ را
 پیش از دادن دل رکشاں بے پروا

محمی شیوانو یا با زبانت افتاد

چارہ رشتہ فسر قفسے باید کرد

(۸۲)

ہزار چہرہ ز خونناپ ل خضاب کند
 بگو بصر کہ او پائے در رکاب کند
 فروغِ حسن تو تا کار آفتاب کند
 روادار کسے ایں حرم خواب کند

جمالِ یار اگر جلوہ بے حجاب کند
 رسید عشق بمیدانِ دل گسہ عنان
 چه حاجت است جہاں را بہر عالم تاب
 ز زائرانِ غمست سینہ ام آباد

شہید طرفہ اوائے شوم کہ گاہِ غضب
نظر بہ بند دوسر چید و خطاب کند
بہ ترکِ عشق تو عزمِ بسا ایں نداشت
کہ مستی سے شود و توبہ از شراب کند

صدایکن بدردوست بیختر محوی
چہ لازم است کہ بر ہر گدا احتساب کند

(۸۲)

یا دوائے ماں کہ دوست نہ مارگر ان بود
پایند آرزوئے دل دشمنان نبود
مارا زمانہ یا کہ دل شاد و ماں نداد
یا خود دریں زمانہ دل شاد و ماں نبود
آں رشکِ گل بسیرچین آدائے ماں
بہر نثار گل بخت باغبان نبود
ما سر بیائے دست مرآں دم نہادہ ایم
زیر قدم زمین و بسرا سماں نبود
چوں دور رفتہ رفتہ ہائشنگال رسید
دیدند بادہ در غم پر مغال نبود
گر قیس عشق باخت بکتب شکفت نیت
در عہد او متاع محبت گراں نبود

صد حیف محویا کہ بریدی دوستے

تا ہر باں نبود اگر ہر باں نبود

(۸۳)

چشم کے مشق شاخشاہ نکرو
غزہ کے کارتازیانہ نکرو
تیر مٹرگاں خطا نشانہ نکرو
تیر مٹرگاں خطا نشانہ نکرو
از صبوحی مرا چہ چشم نشاط
چوں کفانم سے شبانہ نکرو
کرد چشم فسونگوساقتی
آنچہ جام سے منانہ نکرو
منکر و جد بود و اعطی شہر
مطرب آغاز تا ترانہ نکرو
بازمانہ وفا نباید کرد
چوں وفا باکے زمانہ نکرو

طلول دادم حکایتِ دل را باورش دوست جز فسانہ نکرد

سرپایش ہنہام محوی

آنکہ در عمر خود دو گمانہ نکرد

(۸۵)

چشم بے کرمہ خوش جمال دید
خود رفت سحرے نزل جانِ حرمِ دل
پیر معال بیک نظر سرسری دید
زاہد چہ دم ز تدر بیل و سائے عشق
چشم خرد بکار گوی صبح ایزدی
بر رائے آن حکیم ہزار آفرین او
داد آدم ز ابروئے جاننا چو شام عید

شکل ترا گویا جہاں بے مثال دید
بہر زیارت آتش بول محال دید
ہر آنچہ شیخ بعد بے قیل و قال دید
بیچارہ صبح ہجر نہ ستام و مہمال دید
ہر ضحیٰ کہ دید بحد کمال دید
کونین را کرشمہ خواب و خیال دید
نخلتے ہم بر آدہ ہوئے ہلال دید

محوی ہیں بس است گت خواجہ وزیر بار

بایندگانِ نشت بہ صفتِ نعال دید

(۸۶)

یار را با خویش اول یار می بایست کرد
گردل دیوانہ زنجیر محبت شکست
گردلم از سرد ہری ہائے تو افسردہ بود
در حقستانِ شپت تازہ بکشاید ز با
چارہ گر گزیر ز ماور عشق از غم چارہ نیست
بعد زان ہم شکوہ اغیار می بایست کرد
طوق اواز طرہ طرار می بایست کرد
چارہ آتش از گرمی رخسار می بایست کرد
از لگا بے شایع را سرشار می بایست کرد
آنچہ چارہ نیست ان چارہ می بایست کرد

ابتدائے عشق کردی شیخ در پیمان عمر
ابتدائے زندگی نہیں کاری باہست کرد
مجھ کو یا اگر بلج ادکل پسند افادہ بود
کار را بر خوشترین و شوار می باہست کرد

(۸۷)

باصل فسوں سازت ہر کس منحنے وارد
گر کوئی تو یاد آمد مارا چہ عجب سے جا
زلف تو ہزاراں دل در بہر شیکنے وارد
ہر غمزدہ غریت یاد و شطنے وارد
واغ است بہار دل رنگ چمنے وارد
تہناتہ درین عام قریب نہ فرود است
ہر کوہ یکساں از کوہے کے وارد

گجز ز طلال او بجز اربحال او
مجھ کو بیحال کس خوشا تجھنے وارد

(۸۸)

بجوئے دوست کہ برین را تنغا بخشند
من از نظارہ تیرنگب دل نیم فارغ
فغان کشم کہ مراد رو بے دو بخشند
بہ ہم نظارت جام جہاں نا بخشند
ہزار راہروان برہند پا بخشند
متاع صبر زینجا بہ رونم بخشند
دہند نقد دو عالم کہ کیمیا بخشند
مذاق در وہ بہر یک جدا جدا بخشند
قصائے عمری مستان بہک او بخشند
بسوز سینہ پیران پارہا بخشند
یکے بسوختن آید دگر بہ نالہ ز دن
بیار صدق کہ اندر حریم بخشایش
برو کہ جرم جو انان رند مشرب را

کشید عاشق بیچارہ گرد و نالہ چہ باک
ہو اے نغمہ بہ مرغان خوشنوا بخشند
بجز خرابی و رندی چہ زایدے محوی
یکشوریکہ ترا منصب قضا بخشند

(۸۹)

بہ ہر کہ خستہ دلان ولت صفا بخشند
فضلتے میکدہ ہر میکشاں ز حین سلوک
فسون واد و دہش پر وہ پوئیں صد عیبت
پنہماں کہ تمنا کنند آب حیات
بیابنجاک شہیدان کھ این فاکیشاں
نیم لذت دیدار یا جمیم فراق
نذاق در و دل در و آتشنا بخشند
جمال کعبہ حسن کلیسیا بخشند
ہزار جرم کریماں بیک خطا بخشند
شراب ناب ز خمناز سنا بخشند
برسم نعل بہا حق خوں بہا بخشند
ازیں دو مسیح ندانم مرا چہا بخشند
کشید محوی بیچارہ گرد و نالہ چہ باک

ہو اے نغمہ بہ مرغان خوشنوا بخشند

(۹۰)

عمرے بچوہ و دشت بیاباد و یدہ اند
آگندہ است گوش نوا سنج عاشقان
آساں گرفتہ اند فراق این شکر لبیاں
نخاش است از پائے بدن کشیدگان
چوں کار بندگیست چہ مسجد چہ بستکہ
آنانکہ بستہ اند نظر از جمال غیر
نازم یہ پنچتہ کاری پیران تیز ہوش
آں رہرواں کھ تا ہر منزل سیدہ اند
از نغمہ کہ ز آل لب شیریں شنیدہ اند
شاید ہنوز تلخی آں ناچشیدہ اند
پائے کہ شل شدہ است باں کشیدہ اند
فرقے میان ہر دو ندانم چہ و یدہ اند
بوسے عزیز مصر یہ کتھال شنیدہ اند
در جستجوے قبر بہ پشت خمیدہ اند

اہستہ شورِ حشر کہ این خنکگان خاک
 عمرے تعب کشیدہ عے آرمیدہ اند
 مشکن دل بہرور محوی کہ این طلسم
 صنعت گراں بہشت خاص آفریدہ اند

(۹۱)

چشم تنہا نہ مستِ نجاب رسید
 عشوہ و غمزہ در رکاب رسید
 آنکہ میگردیم ز خویشِ حجاب
 دوش در بزم بے حجاب رسید
 او بر آمد بام و عالم را
 بر لب بام آفتاب رسید
 روز محشر شہید ناز و ادا
 سرخرو در صفِ حساب رسید
 زندہ شد جانِ عشق در پیری
 شیب در صورتِ شباب رسید
 در رہِ عشق می توان ز اہد
 از خطا بر رہِ صواب رسید
 آنکہ برداشت بارِ عالم را
 ظالم و جاہلش خطاب رسید
 منزل قیس را بیا را اید
 محوی خانماں خراب رسید

(۹۲)

صوت ہزار مژدہ صبح بہار داد
 صبح بہار بختِ انفاسِ یار داد
 بیدار شد نہ بسزہ خوابیدہ در چمن
 بلبل ہزار بانگ زہر شاخار داد
 از یکہ گفت بلبل شیدا بچویش گل
 ہر چار سو برید، صبا آتشار داد
 زان یار شوخ چشم چہ آری امید وصل
 کو بہر یکہ نظارہ ہزار انتظار داد
 لغزید ہر کجا قدم دوست داد
 بست قوی مرا قدم استوار داد

شادی و عہد رحمت و غم مرگ زندگی
 ہر آنچہ داد دوست باستعار داد
 محوی دگر ز ساقی مہوش چہ آرزوست
 با تو بے نشت و عے خوشگوار داد

(۹۳)

پوں نظر پیش تو تو بان خود آرا آیند
 شوق عشاق بید تو تماشا دارد
 طالبان را بوجہ کارست نہ با کعبہ دیر
 جلوہ مفت است مگر ہر تماشا شرط است
 گور ہر چہ پسند کہ گنجایش عالم دارد
 اختران بر بخور شید چہ پیدا آیند
 خاصہ آل لفظ کہ حیران تماشا آیند
 ہر کجای مطلبی مضطرب آتجا آیند
 کا ندریں معرکہ با دید و بیت آیند
 رسم این خانہ ہمیں است کہ تنہا آیند
 زنگال عیش چہ دیدند دنیا محوی

کہ بے عیش دگر بارہ دنیا آیند

نعت

مردہ مقدم آل جان جہاں آوردند
 عالم اسرہ ز جہاں ز سر پرودہ غیب
 بحر تقدیس بچوش آمد و امواج جلا
 عجب نیست کہ این خاک نشینان عمر
 عالم پیر بایں پیری عظمت ز شنید
 صبح اسرہ دلائل بہ نہاں خانہ عشق
 شید و قیصر و امین کیاں برہم زد
 در تن مردہ مار و ح روح رواں آوردند
 بہر نظارہ صاحب نظر ال آوردند
 در یکدانہ وحدت بحر ال آوردند
 از کجا خواجہ بایں عظمت و شان آوردند
 آل خبر با کہ از آل طہ فہ جواں آوردند
 پیر بردند و بنیک جام جواں آوردند
 آل رہہ در رسم کہ این تاق کشاں آوردند

تاجراں جنسِ گرانمایہ باخسرا آردند
ہم بریں قاعدہ بعد از وگراں آوردند
ہرچہ در روزِ نزل گنجِ امانت آردند
ایں ایمنایں بہماں چہر و نشان آوردند
میکشد محومی از مرزہ وصلِ علی
غالباً تمام محکمہ بزباں آوردند

(۹۵)

لذتِ وصل تو یار ابر بسیار آوردند
خیلِ حسرتِ نکال را بہ فعال آوردند
صُحبتِ دیشِ اشفتہ دلالِ طُلُکِ کشید
قصہ زلف تو شاید بمیاں آوردند
یاد وادند بہ ہجرانِ سُخِ زبائے کسے
در شبِ تار ز خورشیدِ نشان آوردند
مہر و رزان تو امروز زبانا از جمال
مختل وین ادہ دو چشمِ نکال آوردند
ہستی و نیستی ماسفر کو تہ بود
کہ از این اہ بہ بُردند زان آوردند
عیشِ میخو استم و مرگِ مُسلط آوردند
بادہ می حُستم و این رطلِ گراں آوردند
کاش یا می طیب محومی افسرہ نہند
زال سے تند کہ از پیر معان آوردند

(۹۶)

گوئید کہ در ویش چنید و چنانند
واللہ کہ بیچارہ نہ ایند و نہ آنند
وارستہ چندانہ کہ دیوانہ عشقند
رگشتہ چندانہ کہ ولد ادوہ بانند

معہ ہر جہاد اہجہ کینیٹ باشی در ویشوں کے بڑے ستمد تھے ایکن مجھ سے فرمایا کہ انجے متعلق آپ کا کیا خیال ہے میں نے اپنی
راے بہ تفصیل عرض کی بہت نہ فرمایا در ایشاد فرمایا کہ اگر اس کو نظر کر دیجے تو ن سحبت کی یاد گزارے گی۔

بجز دوست نہ بینند که بالغ نظر اند
 شوریده سر و باخته دل سوخته جانند
 هر لحظه روانند، عجب روبرو اند
 آن نامورانند که بے نام و نشانند
 در وجد کس افزا تراز مرد جوانند
 کنند دفتونند، فریبند و گمانند
 دارائے زمینند و خداوند زمانند
 کاین سوخته جانان جنمیں نہ چنانند
 نے طالب براند نہ جو پائے جانند
 محکوم قوانین قد رچوں گرانند
 وایم زره ہر بجالش نگرانند

ہر سوکشاہند نظر بہر تماشا
 در پیچ و خم عشق بودائے وصالش
 در راہ طلب بستہ نظر خستہ سراپا
 آن باد شہانند کہ بے تاج و سرریند
 ہنگام سماح اند سر افگندہ تراز پیر
 یک فرقہ بر آست کہ این جلوہ فروشان
 یک خلق بر آست کہ این عقدہ کشایان
 از بندہ شو حرف حقیقت کہانی
 از دوست بجز دوست نخواہند کہ ایشان
 از حکم قصاص نہ توانند کہ چہند
 ہر کس کہ چو شاد است بآمین آروت

دائیں کہ چو محوی بزند لاف حقیقت
 بر دعوی بیہودہ او خند زانند

(۹۷)

ہمہ از چشم تر و سینہ سوزاں پُرسند
 رخ پوشند ز حال خدا جانان پُرسند
 داغ بر داغ دہند دل شادان پُرسند
 چارہ آبلہ از خار نیلماں پُرسند
 نہ ہر سلسلہ جویند نہ پایاں پُرسند

در رہ عشق نہ از گبر و مسلمان پُرسند
 چشم بندند و در جلوہ گری بکشایند
 در و بر در و فرمایند و تحمل جویند
 رہران حرم دوست بسر گرمی شوق
 عاشقان سلسلہ حال بگردن آردند

جستجو شیوہ ہا رہا بے بصیر باشد
 ذرہ بنید وز خورشید در حشاں پُند
 ناتو در ماندہ کردہ دور بیابان پریش
 چارہ کار زیاران صلی خوال پُرسند
 عمر آخر شود و حرف بیابان زسد
 قصہ شوق گراز محوی حیران پُند

(۹۸)

چو نخل غمت در بر جان نشیند
 خزاں خیزد از جا بہاراں نشیند
 خیال تو با صد ہنر اراں نخل
 بہ تخت دلم چوں سلیمان نشیند
 چو شبہا نشستم بسیر جمالت
 چو زنگی کہ در ماہ حیران نشیند
 جلالتے نداوی صفاے نکروی
 چو عکسش در آئینہ جاں نشیند
 بیار اے بزم محبت کہ آل جا
 گداے بہ پلوے سلطان نشیند
 بر انگیز از پائے آوارہ گردی
 کہ بر روے گردون گرواں نشیند
 مکن از دلم محو نقش محبت
 ز خوش دامن خود ز خوزر عاشق
 نہ این نقش نہ داغے بدامال نشیند
 چو سوز دل از چشم گریا نشانی
 نہ این آتش از آب باران نشیند
 رسد پلہ اش تا بچرخ چہارم
 اگر با تو ہمیں بیزاران نشیند

منم آل گداے زباں بستہ محوی

کہ در رہ گزار کر میاں نشیند

(۹۹)

بہار آمد و خوش آمد و صفا آورد
 نیم بے گل آورد و جانفشرا آورد

بستہ گل و نسریں دستریں نازم
 فدائے زلف رازے شوم کہ پیچ و خمش
 اگر نہ درتہ آں کیف چشم ساقی بود
 دل شکستہ مخور غم ز کار بستہ کہ یا
 حدیث شیخ نشد دل نشین اہل صفا
 شکست کشتی مایا رہا ولے ہر با

کہ یا واجبست یاران با صفا آورد
 بلا بجان جوانان پارسا آورد
 شراب میں ہمہ کیفیت از کجا آورد
 دل کشادہ و دست گرہ کشا آورد
 اگرچہ نام تو بیچارہ جا بجا آورد
 بروں زور طہ ہاں یہ آشنا آورد

سادہ لومی محوی نگر کہ آں نادا

شکایتی کہ ز ما داشت ہم یا آورد

(۱۰۰)

ساقی بزم ناز چو گرم خطاب شد
 جاہتا بوجد آمد و تن با بہ اہتر از
 بے لحن بود نغمہ و بے صوت بود حرف
 قال بلا ز دندرموڑ آگہان عشق
 بیدار باش مجھے تو باز است دیدہ
 منکر چشم کم کہ ہیں ترہ ہائے خاک
 تا پائے دوست محوی کیں بیدار

الفاظ جاہا شد و معنی شراب شد
 دلہا بشوق سوخت جگر با کباب شد
 ایں طرفہ تر کہ گوش زد شیخ و شباب شد
 از شورش بے کہ بپا در جواب شد
 کال یک نفس نہ خفت نہ مرست شباب شد
 چوں گرد آمدند ہم آفتاب شد
 از مجدہ سر بر آرد عاستجاب شد

دیمد بزرہ و بومی بہ سار می آید

عہ احمد یار جنگ مرحوم خانی حضرت ادا دہلی شاہ صاحب ملوی کے فرید تھے۔ شاہ بقا موصوف کے یادگار
 مشاعرہ میں مجھے باحرار نے لکھے۔ وہاں میں نے یہ غزل پڑھی تھی۔

کجاست یارِ دل آراستے ماکہ بے سُرخ او
 ہر آنکہ زو بصف عاشقانِ برہم زد
 چہ مشکل است گرفتن ترابِ بند کرم
 محبت است کہ زہرا پ تلخی عشق
 ز ترشس و تلخ چہ پری بکام ما شیرا
 بہ آبِ یدہ سخن میرود ز عارضِ یار
 بجان پاک شہیدانِ عشق چوں علوی

بکارِ مانہ خزاں نے بہار می آید
 قدمِ شاکہ باز آں سوار می آید
 ترا کہ صد ہنر کار ز ہزار می آید
 بکام من چو شکر خوشگوار می آید
 ہر آنچہ از لب شیرین یار می آید
 شکفت نیست اگر آبدار می آید
 ہزار رحمت پروردگار می آید

عبث ز روز شمار است خوفِ محوی را

چو او غریب کجا در شمار می آید

(۱۰۱)

شاد پر روحِ مجروح از عدم سر بر نزد
 تشنہ آبِ جہالت چوں شہید کر بلا
 کس ز بزمِ روحِ فریب چہا خوش ترقت
 از خمِ ابروئے تو دلِ ناصف ترکان رفت
 یار چہ بیلِ سالِ فرمانِ او بر اسیلم دل
 ناخدائے عقلِ ابروئالِ چنایں کو آبِ عشق
 دستِ پایبصر فرزندِ پوشیدہ صوف بے صفا

تالابِ معجز نہایت دم بریں ہر نزد
 داو جاں از تشنگی و خیمہ بر کوثر نزد
 از مئے ویریت عشق تو تا ساغر نزد
 از کمانداراں بجاں سید بر شکر نزد
 سکہ تسکینِ گریہ خاطر مضطر نزد
 دستِ پائے ہم دریں ریائے پہنا و نزد
 طلبے کو دستِ روانانِ پیمبر نزد

آزمیں بہت مردانہ محوی کہ او

بر درِ نکشودہ ساکن شد در دیگر نزد

(۱۰۲)

درد می کشان عشق بساغر چیده اند
 بز شور و شین عالم و جزر تنجیز خلق
 از دست لطافت آن بحر بکراں
 یک گوهر است آن صدف و جہانت پر
 این تازه دارد آن لب با صنم کده

صافی دلان در آب کدر چیده اند
 شیدا میان فتنه محشر چه دیده اند
 این تشنگان چشمه کوثر چه دیده اند
 پس فرق در میان و گوهر چه دیده اند
 ناز و کرشمه بست کافر چه دیده اند

محمی بگو که جز دل افتادگان چند

خوبان بی بیج کاکل خود سر چیده اند

(۱۰۳)

دیده و دل مضطرب باز بر آید کشد
 چشم نسول در نسول او دفائے که داد
 کیست که آن بعد برگ نذہ جاویدند
 بہت گمانی کہ من نیز دے دہتم
 کعبہ باین معدلت بہرہ مساوی داد

این بدلقائے کہ رفت و آن ہوائے کہ شد
 زلف گرہ در گرہ عقد کشائے کہ شد
 جز بحق عاشقان رود و لائے کہ شد
 ہمہ سچ ندانم کہ آن نذر جفائے کہ شد
 رہزن دین کہ بود راہ نمائے کہ شد

محمی عزلت نشین میل جمال کہ داشت

آمد و در مہیکدہ مست دوائے کہ شد

(۱۰۴)

آنانکہ در طواف درخاۃ تو اند
 پیران پارسا و جوانان پاکباز

مشائق دید جلوہ جانانہ تو اند
 دل داوگان عشوہ ترکانہ تو اند

گر شکرگانِ خلعت و آوارگانِ عشق
 ہر سو کہ بنگریم رخ تست جلوہ گر
 دروہی کشانِ گوشہ میخانہ تواند
 تو شیخِ محضی ہمہ پروانہ تواند
 از عاقلان کہ دالہ و دیوانہ تواند
 چوں سر نہادہ بر خطِ پیمانہ تواند

محمی زبان بند ز افغانہائے عشق
 یارانِ تمام گوشش بہ افسانہ تواند

(۱۰۵)

نعت

برخ کشید نقابے و در حجاب نشد
 کشید باوہ توحید و در خار زفت
 سحاب پر وہ تنویر آفتاب نشد
 نشست و رولِ شبہا و ستارہ نشد
 بدال مقام کہ جبرئیل ہر کاب نشد
 کشید جور زاعدا و در عتاب نشد
 چنین کتاب کہ تا این دس حجاب نشد
 زو ند باب کریمے و فتح باب نشد
 بحال قطرہ کہ گوہر شد و شراب نشد

برائے دولت دیدار محمی مسکین

ہزار بار دعا کرد و مستجاب نشد

(۱۰۶)

آند صبا و مژدہ فضل خدا رسید
 در باغِ دین بہار رخِ مصطفیٰ رسید

پس غنچه با نگلشن آزا دلگ شگفت
 آہد طبیب و چارہ ہر درد مند کرد
 آسجی خدنگ ناطق اہل خرد ز رفت
 یارب چه صیر بود کہ جز مر جہانگفت
 آمد کریم و قسمت ہر بے نوار رسید
 یک زخم بہ نشد کہ دگر از قفا رسید
 ہر زخم دل زد دست نگر دل کشا رسید
 از درد تنگ دل نشد و شکوہ نکرد
 آسجی خدنگ ناطق اہل خرد ز رفت
 یارب چه صیر بود کہ جز مر جہانگفت
 یک زخم بہ نشد کہ دگر از قفا رسید
 ہر زخم دل زد دست نگر دل کشا رسید
 از درد تنگ دل نشد و شکوہ نکرد
 نبود سعی و کعبہ دین استوار خست
 مقصود خاکیان شد و سجد و قدسیا

آسجا کہ دیگر ال بریاضت نمی رسند

فحوی ز مدح خواجہ ہر دو سر رسید

(۱۰۷)

دماغ آشفته جاں بتاب دل دیوانہ خواہد شد

صبا گر پردہ بردار رخ جانانہ خواہد شد

نگاہ ناز او گرایں چنین مستانہ خواہد شد

سرم آشفته خواہد گشت دل دیوانہ خواہد شد

حدیث زہد و تقویٰ دعوی صبر و شکیبائی

بیک افسون دل آویز او افسانہ خواہد شد

سر داب دل افسردہ ہے ترسم کہ میدم

کہ از یک جلوہ مہر تو آنجا خواہد شد

پے مہمانِ عشق او کن فسکرے کہیں جہاں

بہر منزل کہ خواہد رفت صاحبِ خانہ خواہد

کہ مید نیست در روز ازل کاین سپیکر خالی

روان و روح این جنت ناکا شاید خواہد

طریقِ منزلِ عشق تو خواہد کرد طے سالک

اگر ز اورہ او ہمست مردانہ خواہد شد

بیاد چشم میگوینت بر شکِ دیدہ گریبان

نشد اگر قطرہ حمی گوہر یکدانہ خواہد

نخواہد شد جدا از تو دل بیچارہ محوی

بہر محفل کہ باشی شمع او پروانہ خواہد

(۱۰۸)

ایں قرعہ را بنام من صلا زوند

بیجا شنناورانِ خود دستِ پازوند

مہر سکوت بر لب ہر آشنای زوند

سرگشتگانِ عشق تو سر ہر کجا زوند

روزی ازل کہ قرعہ فانی بلا زوند

پیدانشد کنارہ دریائے معرفت

در بزمِ غیر تا نکند سہر عشق فاش

از آبِ بادہ چشمہ رحمت پدید گشت

محروم رفت محوی مسکین کوئی تو

بیچارہ راز برد دولت صلا زوند

(۱۰۹)

حیف دل ستمزدہ خوگر این دولت

کس ز بارانشد تا بنم آشنانش

کشته ترک زایش، خسته رویه نیازش
 با همه دل خراش دست کش از دعاشد
 طالب حق ملک شجاعت باور می فلاک
 جایکه ملک شجاعت طالب ماسواش
 چشم ز خلق رستم پایه طلب ستم
 مال بدری نشسته ایم عمر گزشت و نشد
 با همه جهد و جستجو خانه بجان، کوی
 کام دل پر از زو خوش ار رو نشد

بندره نه این آل کند خلق عیب گان کند
 تنو بی ما چه سال کند کار که از خدا نشد

(۱۱۰)

وصال بیار نواز دو فریق یار کشد
 هم آل نگار دهد جان هم آن نگار کشد
 من آن مسافر لب تشنه ام که کید عدو
 بر دو بد جلد و لب تشنه بر کنار کشد
 مدار چشم مروت ز دور گیتی
 چو تو هزار براید چو تو هزار کشد

مکن تامل بیجا بکشتن محوی
 تو اش اگر نه کشی در روز بکار کشد

(۱۱۱)

بسیار وید شادی دل دانا نشد
 این شاخ هم بوسم گل گلشن آید نشد
 میخواستم که داد و هد آنال نداد
 میخواستم که یار شود هر ما نشد
 بنمید صد فسانه جور و زنا خلق
 نادان علم زد دست گرد گمان نشد
 بهشیا که ز نطفه پیر زان شود
 بیدار هر که از جرس کار و مال نشد
 گفتم بدل برهن کنم خرد را بی
 از غمی باین معامله پر مغال نشد
 محوی ز بارگاه تو پوز می کشد سر
 رخ سرش ز سجده این آستان نشد

(۱۱۲)

بجہاں زبور و تور و شریا شد
 رو نماید ز ہر طرف مطلوب
 بہر آزادہ بندگی عاریت
 حیف از نالہ کال رسانہ بود
 خود بگو چوں بسر برد عاشق
 شاد نام از آل گنہ کہ مرا
 عشق یاید بہم نہ بند و چشم
 ای سیدہ کاری و مسلمانہ

گر چہ تو شاہد سے و کر باشد
 طالب از صاحب نظر باشد
 بندہ را بندگی ہنر باشد
 آہ ز آہی کہ بے اثر باشد
 شب ہجرال کہ بے بحر باشد
 دامن از آب دیدہ تر باشد
 حسن شاید کہ جلوہ گر باشد
 صدرہ از کافری تبر باشد

از غم عشق سرکش مجوی

سربے عشق در دہر باشد

(۱۱۳)

شب لم جلوہ گو حسن دل آرائے تو بود
 دل سر اسر موسی بادہ دیدار تو داشت
 صید وحشت شدہ در ام محبت افتاد
 عقل ما برہمے سنبل پیمان داشت
 سر سودازوہ را چوں زگر امی دارم
 آمد درفت نفس جنبش دل گروش خون
 زحمت جو رہ قیماں ہمہ احت کر دید

دیدہ حیرت زدہ و محو تماشائے تو بود
 چشم لبریز ز سر جو ش تمنائے تو بود
 دل کہ بر ہم زدہ زلف چلیپائے تو بود
 مستی ما ہما از زنگس شہلائے تو بود
 ایں ہماں ست کہ یک عمر بچوائے تو بود
 تارواں بود بہ تن شورش و خونائے تو بود
 چوں نقیص گشت کہ آں جو رہیائے تو بود

کہ از پیرودن وقت و کلیسا ز خیال
 سالہا سجدہ گہم گزشتش کف پائے تو بود
 وانشہ چشم من از زلف جاست ہمہ عمر
 کیف چشم تو مگر شالی صہبائے تو بود
 فرصت شکوہ بی مہری اختیار نیافت
 محوی خستہ کہ مشغول ماہا تو بود

(۱۱۴)

حُسن زان روز کہ خسار تو افروختہ بود
 باعث گزشتش لیک نفس سوختہ بود
 نظر لطف بخودی و نہ دیدی شد
 دہن زخم کہ تار نظرت وختہ بود
 این ہمہ دکھش و دلبری دلدار
 چشم بد دور چشم تو کہ آموختہ بود
 تا وہ خون گشت چو زلفت بلبلے داد بیاد
 آنچه در عمر خزان سخن انداختہ بود
 بیچے گزشتش چشم تو ہمہ وقت زیاد
 در نہ محوی چه مہربا کہ نیا موختہ بود

(۱۱۵)

دانی عشق مرد چه آزار می کشد
 از بہر یار منت اختیار می کشد
 آثار حزن و ماتم آزادگی عیانت
 از ہر نوا کہ مرغ گرفتار می کشد
 زین پیش لطف یار سرا میگرفت دست
 اکنون چه شد کہ دست از این کار می کشد
 چند آنکہ التفات تو کم میکنی بناز
 دل ساغر وفائے تو بسیار می کشد
 زانکار یار رنج مشاؤل حزن کن
 از کار زلفہ رفتہ باقتدار می کشد
 اکنون ز سرگرائی عشقت چه سر کشم
 عمرے گزشتش دوش من این بار می کشد
 می آرد حدیث از رنگ لبوسے دوست
 ہر گل کہ سرزد من گلزار می کشد

بچارہ آدمی کہ پے رحمت نوروز
یک چوب خشک و خور آشگری کجاست
صد گونہ جو چرخ ستمگاری کشد
نے نعمتائے تر زلسب باری کشد

خواہد کہ سوز دور و بر آرزو سازد دل
مجوی کہ زخمہ بر سر تار می کشد

(۱۱۶)

آنانکہ تماشائی زلف و رخ یار اند
آزادہ و آسودہ چو سرو اند دریں باغ
ہر چند ضیف اند چو کنخ خشک بظاہر
با خشک لبی ہستہ ولی، آبلہ پائی
در دایرہ عشق روانند چو پرکار
از زلف چلیپائے کسی بستہ بزنجیر
بستہ نذرہ کبرہ برایشان رہہ زیر
بنشستہ بکنجے بکنار اند ز عالم
بر بستہ با سلسلہ صبر و قناعت
جز بر قدم دوست نیارند سہر مجز
از جنت گندم چہ زنی حرف بردا
این سوختہ جانماں پے یار اطلعت
آوازہ توجید رسیدہ است بر افلاک
مجوی چہ سرالی سخن خام کہ اینجا
فارغ ز سہمہ کشش لیسلی و نہار اند
نے وقف نترانند و نہ در بند بہا اند
لیکن ہمہ شیرا فلکن و شہباز شکار اند
در راہ روی تیر تر از شاہ سوار اند
پا از خط این ایرہ بیرون نکلزارند
وز قناعت بالائے کسے بر سردار اند
این را ہر داں رہر و ہر را ہر گزار اند
بگرفتہ مگر جملہ جہاں را بکنار اند
چوں کوہ گراں سنگ بکلیں چو قار اند
میشاق اندل بستہ بران فلک قرار اند
آنانکہ جنماں را بچوئے ہم نشمار اند
گوی کہ ثریا شب تیرہ و تار اند
بر پاکین آوازہ تہ سنگ مزار اند
یاران ہمہ بالغ نظر و پختہ عیار اند

کعبہ از پھولِ وقت و کلیسا از خیال
 سالہا سجدہ گہم نقش کف پائے تو بود
 وانشد چشم من از نشہ جاہست ہمہ عمر
 کیف چشم تو مگر شامل صیباے تو بود
 فرصتِ شکوہ بی مہری اغیار نیافت
 محوی خستہ کہ مشغولِ عاا تو بود

(۱۱۴)

حُسنِ زان روز کہ خسار تو افروختہ بود
 باحثِ گزنی دل یک نفس سوختہ بود
 نظرِ لطفِ نکروی و نہ دیدی اشد
 دہنِ زخم کہ تارِ نظرت وختہ بود
 این ہمہ دلکشی و دلبری و دلدار
 چشم بد دور چشم تو کہ آموختہ بود؟
 تا تو خوں گشت چو زلفت بلبلے داو بباد
 آنچه در عمر غزالِ سخن اندوختہ بود
 بیچے گردشِ چشم تو ہمہ وقت زیاد
 ورنہ محوی چه ہنرا کہ نیاموختہ بود

(۱۱۵)

دانی لبش مرد چه آزار می کشد
 از بہر یارِ منتِ اغیار می کشد
 آثارِ حزن و ماتم آزاوگی حیانت
 از ہر نوا کہ مرغِ گرفتار می کشد
 زین پیش لطف یار مرا میگرفت دست
 اکنون چه شد کہ دست از این کار می کشد
 چند آنکہ التفات تو کم میکنی بناز
 دل ساغر و فلے تو بسیار می کشد
 ز انکار یار رنجہ مشاؤلِ حزن کن
 از کار زفتہ رفتہ باقتدار می کشد
 اکنون ز سرگرائی عشقت چه سر کشم
 عمرے گزشت دوش من این بار می کشد
 می آور و حدیثِ نوزادگت بوسے دو
 ہر گل کہ سرزد این گلزار می کشد

بیچارہ آدمی کہ پے رحمتِ نوروز
یک چوب خشک ز خور آشگری کجاست
صد گونہ جو چرخ سہتم گامی کش
نے نعمتے تر ز لب یار می کش

خواہد کہ سوز درد بر آرد ز سازِ دل
مجوی کہ زخمہ بر سر ہر تار می کشد

(۱۱۶)

آنانکہ تماشائی زلفِ مرغ یار اند
آزادہ و آسودہ چو سرواند دریں باغ
ہر چند ضعیف اند چو کج خشک بظاہر
ببخشک لبی ہستہ دل، آبلہ پائی
در دایرہ عشق روانند چو پرکار
از زلف چلیپائے کسی بستہ بزنجیر
بستہ ز رہ کبرہ برایشان رہ زیر
بنشستہ بکنجے بکنار اند ز عالم
بر بستہ با سلسلہ صبر و قناعت
جز بر قدم دوست نیارند سہر مجز
از حبت گندم چہ زنی حرف بر دوا
این سوختہ جانناں پے یار اطرقت
آوازہ توحید رسیدہ است بر افلاک
مجوی چہ سہرائی سخنِ خام کہ اینجا
فارغ ز سہر کس لیسلی و نہار اند
نے وقف خزانند و نہ در بند بہا اند
لیکن ہمہ شیر انگن و شہباز شکار اند
در راہ روی تیر تر از شاہ سواد اند
پا از خط این ایرہ بیروں نکزار اند
وز قناعت بالائے کسے بر سردار اند
این راہرواں رہرو ہر راہ گزار اند
بگرفتہ گر جملہ جہاں را بکنار اند
چوں کوہ گراں سنگ پر تلمیخ قار اند
میشاق اذل بستہ بران قول قرار اند
آنانکہ جنال را بچوئے ہم نشمار اند
گویی کہ شریا شب تیرہ و تار اند
بر پا کن آوازہ تہ سنگ مزار اند
یاران ہمہ باغ نظر و پختہ عیار اند

میرود گزشت بر ما گاہ زیبا میرود
 بر ہمیں آئین دنیا کار و نیا میرود
 برق میخند و بشادی ابر میگردد بغم
 میداد گل در چمن خرمین بیغما میرود
 آنکہ مشغول تماشا ہائے نیرنگ دل است
 او کجا از جائے خود بہر تماشا میرود
 در بہار زندگی غافل مرو از خوشی
 تا تو می آئی بخود وقت تماشا میرود
 وادی عشق است ہم آغوش صبح اجنوب
 از ہمیں وادی رہ آسالم بصر ما میرود
 میشود چون نشتر جراح تسکین اسباب
 در بیابان طلب خارے کہ در پامیرود
 میرم من ہم باین گشتگی تا کوئے دست
 قطرہ آوارہ گراش بر پامیرود

خیر محوی از شہیدانِ فاقہست طلب

ورنہ از دست تو دامان تو لا میرود

نعت

بہارِ باغِ عالم احمد صحت رحمی آید
 صدائے خندہ گل از در گلزار رحمی آید
 منال سے دل کہ ہم در و ہجرانی و آخر
 بیال سے سجت وقت دولت دیدار رحمی آید
 نہی انم کہ می آید بایں انداز ولداری
 کہ بانگِ مرجیا از ہر در و دیوار رحمی آید
 ہمہ تن گوش باشی سے مر خواب و غفلت
 کہ مرغ صبح خوان از در گفتار رحمی آید
 پر از لطافت رحمت میشود ہر گوشہ عالم
 ز خاک خشک شربابِ رحمت بار رحمی آید
 دے با خود نشیں قدرت حق با تاشا کن
 کہ یار دین حق از زمرہ اخیار رحمی آید
 دل از کف ادہ حق میکشد آزار با شاید
 براہ عشق حق راحت بہر آزار رحمی آید

نہی ماند کجس مخصوص آئین پرستاری
 کہ راز بندگی در کوچہ و بازار می آید
 نہی دانم کہ ساقی ز مٹے و حد چہ میریزد
 کہ ہر بادہ کش از پیمانہ سرشار می آید
 بگھداریں دل مجروح عشق مٹیلے محوی
 ہمیں مجروح دل وزے تراور کھائی آید

۷۱۹۳

گر مرا شوق کم و صبر فراوان باشد
 دل آفسردہ نہ تا بد بجز از سوز و گداز
 بے گل وے تو ام، هیچ تسلی نہ ہد
 میل این کار حریفان سبک بر نکند
 در خود خصامن رہا نستی پس از در مناسبا
 از نشا طاحرم کہ ہمیشہ نہ مہند
 خون باران تو ان اشک است شستن
 حسن خسار گل رنگ و فائے بلبل
 دیدہ خواہم نگہ کند میل تاشائے دیگر
 کافر زلف با این کفر نہ انم کہ چرا
 تانہ خیر و سخن از دل نہ نشیند و دل
 نسبت خاص عنسریاں شو کم چو ترا
 ہشتماہ را از دل آسودہ رسد بان دعا

رغم ہجر تو ام زیستن آساں باشد
 شمع بے آتش سوزاں نہ تفر و زالاں باشد
 گرچہ گلزار پر از سنبل و ریحال باشد
 عاشقی شیوہ مردان گراں جاں باشد
 توجہ دانی کہ ہمیں در و تو در ماں باشد
 ہر کہ آزرده دل از خار منجیلاں باشد
 داغ این منظمہ تا حشر بداماں باشد
 خواہم از آن تو این باشد و ہم آں باشد
 ہر طرف روئے ترا بیند و حیراں باشد
 بر در کہبہ دل سلسلہ جنباں باشد
 فہم این نکتہ کند ہر کہ منخند اں باشد
 گوشہ چشم کرم سوئے غریباں باشد
 بانج آید ز کجا ملک چو ویراں باشد

مجوی خستہ نخواستہ غزل تازہ بزم
گرد قدر سخن از صاحب دیوان باشد

(۱۲۰)

کشتی عیش و گربارہ روا خواهد شد
کار عیش منہ از کف اگر میدانی
مایہ مهر و وفا میں ہمہ از ماں مفروش
چشم الطاف تو مایہ تمنا و ابریم
دل در اندیشہ کہ چون رنگ محبت یزد
گر پئے بوسہ مرا اذن عطا خواہی کرد
کار سربستہ این عالم حیرت افزا
گر برندان کرم پیر مغال خواهد شد
خاک تو دست زد کاسہ گراں خج اہد شد
باش یک چند کہ میں عشق گراں خواهد شد
تا کہ میں عیش نصیب گراں خج اہد شد
من دریں فکر کہ انجام چہ سال خواهد شد
آستان حرمت اچہ زیباں خج اہد شد
کس نہ است چہ سال بویہ سال خواهد شد

مجوی پیرندانم کہ در آیام فراق
حائل غم بہ چہ تاب و توجاں خواهد شد

(۱۲۱)

مجلوہ دوست کہ تازہ ابدل ریش آید
او چو بستانہ در آید بہ تماشاکر تاز
تیز تر گام زن اسے راہر و منزل شوق
پادشاہیت کہ در خانہ درویش آید
یہ بچھاں نعرہ زماں بخود و بنجویش آید
گر ترا مہلہ پائے شکن پیش آید

یہ اس کا شعر طرح ابرا کے ایک و زمانہ کی طرف سے آیا تھا اور سب کے بہتر غزل کیلئے انعام میں بعض کتابیں تھیں
کی گئی تھیں۔ میں نے یہ غزل نواز محمد خاں متاخر حاکم عثمانیہ کے نام سے بھیجی جو اس زمانہ میں میرے یہاں رہتے تھے
بجملہ میں بائیس غزلوں کے اول انعام اس غزل کو ملا۔

ذره در دو تو از کون و مکان پیش آید
 مایه بخشش ہر ملت و کیش آید
 گل نہ بے خار بود نوشتن بے نیش آید
 یاز خواہد بہ داد سے دل ریش آید
 ہر دو عایکہ ز دور و پیش روں ریش آید
 راست این جاہ نہ بر قادر ویش آید
 یاد و بگوئی یا ران صفائش آید
 مرد ہر چند کہ بیگانہ رود خوش آید
 ہر چہ پیش آیدم از دست دل خوش آید

صحیحی عاقبت اندیش ہے عشق چرست

ایں نہ کارست کہ از عاقبت اندیش آید

(۱۲۲)

بلند ساز محبت ز پرودہ دل بود
 بیکس کرشمہ کہ حلال حد سائل بود
 بہ ہر طرف کہ نظر رفت او مقابل بود
 مگر ز پنجہ شاہین عشق غافل بود
 حجاب تن کہ ہماں در میانہ حایل بود
 کشاد کار کہریاں ز دست سائل بود
 مراد شاید ازاں مردمان کامل بود

در و منداں چو بہنیران حقیقت سنجند
 عشق حق ازم و دانم کہ ہیں و حساب
 چہ کنم شکوہ جوہر تو کہ در عالم سخن
 از میاں خیز غصہم غیر کہ تیغ بخش
 مرہم زخم دل پا دہن ہاں میگردد
 خرقہ زور زبید بہ تن اہل صفا
 از جفا کارئی اعدائے ستم پیشہ مرا
 ہنچناں بخش دریں نرم کہ صحبت تو
 چہ کنم شکوہ کس نہ انکہ یقینم این است

بہ شب کہ دست بسج ترانہ یابل بود
 ہر آں سوال کہ میکرد عقل حل می شد
 بنخواستم کہ بہ بندم نظر ز دوست اول
 ہزار نعمتہ خوش میکشید مرغ و لم
 بیغیض وصل تو نازم کہ از میان بر خاست
 رسیدہ اندباون شرف نزل عطا
 بے حکایت عفا و کیمیا کرد بند

ہمیں کہ حکم نمودند بہر طرف حرم
سواد منزل آوارگان لطف پیرس
بہ کعبہ رفت اشارت جبارت از دل بود
بہ ہر کجا کہ رسیدند شام منزل بود
دریں جہان فنا محوی بالقول لبیبند
سوائے نام خدا ہرچہ بود باطل بود

(۱۲۳)

از دل شگین کی کعبہ جاں ساختند
قالب تن ساختند و جوہر جاں ساختند
چشم را کردند قساں فتہ با آن گجختند
دوزخ اہل وفا کردند ایام فراق
مردمان تنگ دل از کثرت حرص و ہوا
ہم ز رخ روشن پرستیدند ہم زلف سیا
از حسون زندگی کردند اول ہوشیار
در دل تار یک خود کردند جائے درگاہ
در دستان محبت باہمہ بچارگی
وز بخار خاطر مجوں بیاباں ساختند
عرض جوہر را بہر کسم و نذ انساں ساختند
زلف را دادند خم و لہسا پریشاں ساختند
جنت اہل محبت وصل عاناں ساختند
عالم آزادہ را بر خویش نذاں ساختند
عارفان پاکدل کفر و ایماں ساختند
زندگی را بعد از ان غائبیشاں ساختند
کعبہ را ناحق پرستان کا فرستاں ساختند
در دراکے شاکر و ممنون و رماں ساختند

از طفیل صاحب لیوان کہ در ایم شاد آباد

بہ جو محوی خام گویاں نیز دیواں ساختند

عہ لبید۔ زمانہ جاہلیت کا مشہور شاعر ہے ایک قصیدہ میں لکھا ہے :
حضرت رسول کریمؐ نے یہ شعر پڑھا اور پسند فرمایا ہے۔
وہاں تیسرا شعر بھی لکھا ہے :
حضرت رسول کریمؐ نے یہ شعر پڑھا اور پسند فرمایا ہے۔